

ANKASTA ANARKIAAN

TAVALLISIA JA KUMMALLISIA SARJAKUVAILMIÖITÄ

Kari Elkelä, FT

Sahalahden museomakasiini

8.7.2014

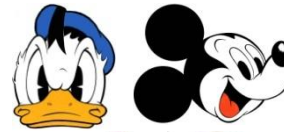
ANKASTA ANARKIAAN – MIKISTÄ MAAN ALLE

1. Sarjakuvan historia ja lajit

Tavallisia

2. Aku Ankka ja Mikki Hiiri

3. Mustanaamio ja Taika-Jim

4. Pecos Bill

Kummallisia

5. EC Comics ja kauhu

6. Basil Wolverton

7. Crumb ja underground

1. SARJAKUVAN HISTORIA JA LAJIT

3

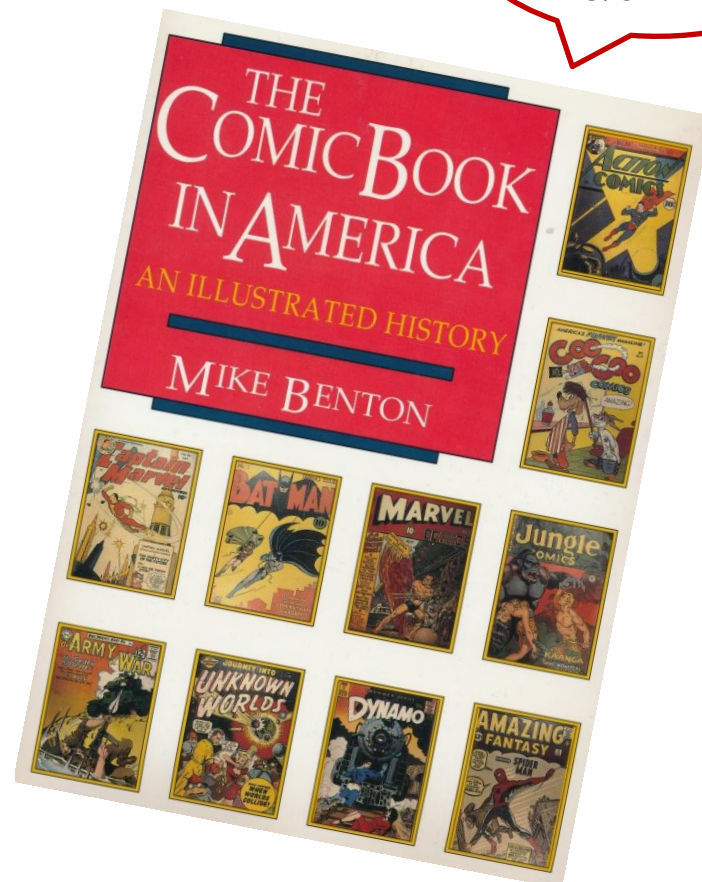
SARJAKUVAN HISTORIAA

- Sanomalehtisarjakuva syntyi USA:ssa ja ensimmäinen hahmo oli Keltainen poika (*Yellow Kid*) 1896
- Sarjakuvista tuli nopeasti suosittuja ja sanomalehdissä muodostui tavaksi julkaista arkisin yhden ruuturivin strippejä (*Dailies*) ja sunnuntaisin useamman ruuturivin mittaisista sarjoista (*Sundays*) koottuja sarjakuvaliitteitä
- *Funnies on Parade* 1933 oli ensimmäinen sarjakuvalehti (*Comic book*). Siinä sarjakuvaliitteen tapainen kokonaisuus julkaistiin itsenäisesti ensi kerran noin A4-koossa
- Sarjakuvaromaaneista (*Graphic novel*) tuli suosittuja 1980-luvulla. Tällöin korostetaan, että tekijä saa itse määrätä teoksensa ilmeen, sisällön ja pituuden omien taiteellisten intressiensä mukaan eikä tee formaattituotetta

SARJAKUVAN LAJEJA

1. Elokuva ja TV
2. Erotiikka
3. Hassut eläimet
4. Kakara
5. Kauhu
6. Manga
7. Opetus
8. Rikos
9. Romantiikka
10. Sanomalehti
11. Sarjakuvaromaani
12. Satiiri
13. Science Fiction
14. Sota
15. Supersankari
16. Teini
17. Underground
18. Uskonto
19. Viidakko
20. Villi länsi

Historia
Kustantajat
Genret

SARJAKUVAN LAJEJA JA NIIDEN EDUSTAJIA

1.	Elokuva ja TV	Disney, Filmisarja, TV-sarja, <u>Lassie</u> , <u>Rin Tin Tin</u> , James Bond
2.	Erotiikka	<i>Tom of Finland</i> , <u>Manara</u> , <i>Crepax</i>
3.	Hassut eläimet	Aku Ankka, Mikki Hiiri, <u>Nakke Nakuttaja</u> , Tom ja Jerry
4.	Kakara	<u>Pikku Lulu</u> , Tenavat, Ville Vallaton, Lasse ja Leevi
5.	Kauhu	EC Comics, Verta ja väristyksiä, <u>Shokki</u> , Kalma
6.	Manga	<u>Hiroshiman poika</u> , Akira, <u>Dragon Ball</u>
7.	Opetus	Kuvitetut klassikot, <u>Maaailma kuvina</u>
8.	Rikos	EC Comics, <u>Agentti X</u> , <u>Rip Kirby</u> , <u>Modesty Blaise</u> , Mafia
9.	Romantiikka	<u>Herttasarja</u> , Vicky, Me kaksi
10.	Sanomalehti	Taika-Jim, <u>Mustanaamio</u> , Rip Kirby
11.	Sarjakuvaromaani	<i>Comez</i> , <i>Eisner</i> , <i>Tardi</i>
12.	Satiiri	<u>Mad</u> , <u>Wolverton</u> , Pahkasika, Fingerpori
13.	Science Fiction	EC Comics, <u>Tuntematon tulevaisuus – 1999</u> , Markos, Judge Dredd
14.	Sota	<u>Korkeajännityssarja</u> , Siivet
15.	Supersankari	<u>Teräsmies</u> , Batman, Hämähäkkimies
16.	Teini	<u>Vicky</u> , Justus, Poppis,
17.	Underground	<u>Jymy</u> , Huuli, <u>Crumb</u>
18.	Uskonto	Raamattusarjat, <u>Traktaatit</u>
19.	Viidakko	Viidakko, <u>Tarzan</u> , Kalar
20.	Villi länsi	Pecos Bill, <u>Tex Willer</u> , Buffalo Bill, Texas, Lännentie, Ken Parker

SARJAKUVAN LAJEJA NÄYTTELYSSÄ

1.	Elokuva ja TV	Disney
2.	Erotiikka	
3.	Hassut eläimet	Aku Ankka, Mikki Hiiri
4.	Kakara	
5.	Kauhu	EC Comics, Verta ja väristyksiä, Shokki, Kalma
6.	Manga	
7.	Opetus	
8.	Rikos	EC Comics
9.	Romantiikka	
10.	Sanomalehti	Taika-Jim, Mustanaamio
11.	Sarjakuvaromaani	
12.	Satiiri	Mad, Wolverton
13.	Science Fiction	EC Comics
14.	Sota	
15.	Supersankari	
16.	Teini	
17.	Underground	Jymy, Huuli, Crumb
18.	Uskonto	
19.	Viidakko	
20.	Villi länsi	Pecos Bill

Mikä
näkökulma:
sankarit vai
artistit?

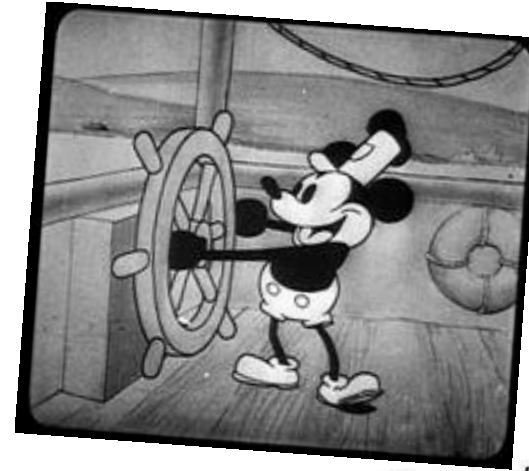
2. AKU ANKKA JA MIKKI HIIRI

8

MIKKI HIIRI – MICKEY MOUSE

Walt Disneyn Mikki Hiiri teki läpimurtonsa 1928 kaikkien aikojen ensimmäisessä piirretyssä äänielokuvassa Höyrylaiva Ville.

Sarjakuvissa Mikki aloitti 1930 ja oli pian myös Helsingin Sanomissa. Alla strippi vuodelta 1932.

Mikki-hiiri

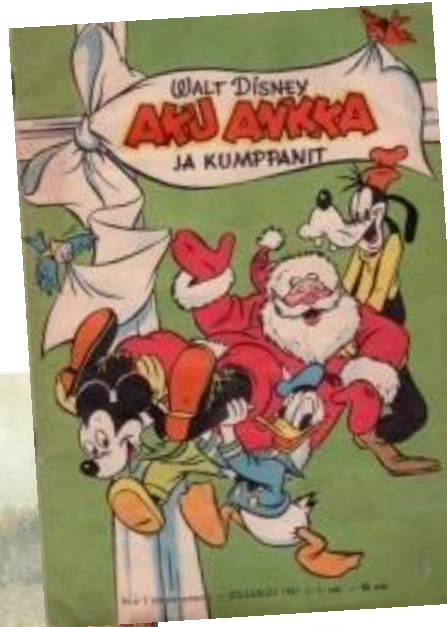

Mikki on suosituin Disney-hahmo USA:ssa.

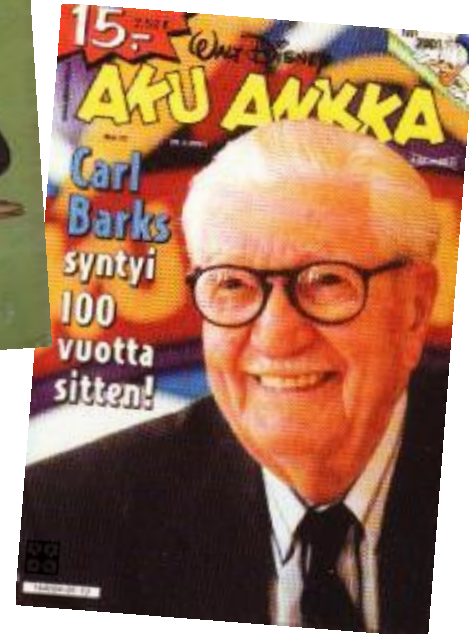
AKU ANKKA – DONALD DUCK

Aku Ankka esiintyi ensi kerran sarjakuvissa 1934. Suomessa **Aku Ankka** -lehti aloitti 1951 ja se on jo vuosikymmeniä ollut maamme eniten luettu aikakauslehti.

Aku Ankan suosion taustalla on erityisesti taitava tarinankertoja *Carl Barks*.

Nykyisin Aku Ankan suosiota ylläpitää mm. suomalainen ankkamestari *Kari Korhonen*, joka on toteuttanut mainiosti maalauksen **Taistelevat Ankat**.

OHEISTUOTTEET

WALT DISNEY

Disneyn erityisosaamista on hahmojen kaupallistaminen elokuviksi, huvipuistoiksi ja oheistuotteiksi. Sarjakuvat ovat sille vain yksi oheistuote.

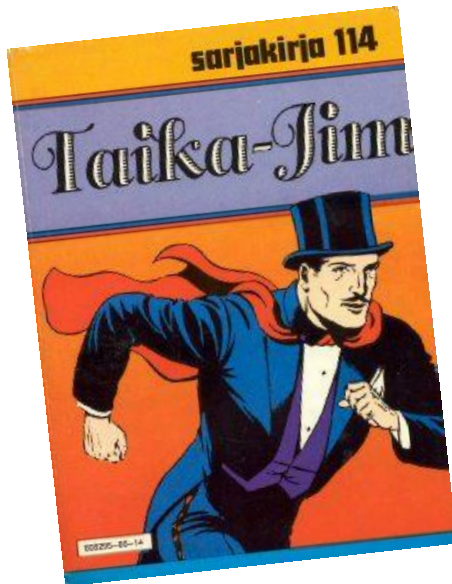

3. MUSTANAAMIO JA TAIKA-JIM

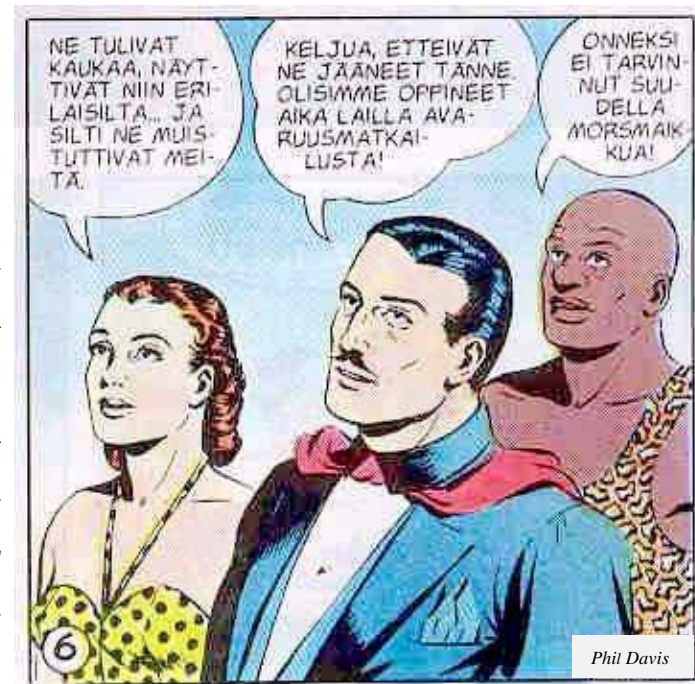
12

TAIKA-JIM – MANDRAKE THE MACIGIAN

Lee Falkin luoma **Taika-Jim** eli **Mandrake** aloitti sanomalehtisarjakuvana 1934. Kuvittajana toimi 1964 asti hienostuneen naivismin mestari *Phil Davis* ja hänen jälkeensä tyyliltään luonnosmaisempi *Fred Frederics*.

Taika-Jim on hypnoosia ja illuusiota käyttävä oikeuden ja rehellisyyden puolustaja, joka auttaa usein myös poliisia vaikeimpien tapauksien selvittämisessä. Henkivartijana toimii leopardinnahkaan pukeutunut afrikkalainen prinssi **Lothar**. Prinsessa **Narda** on Taika-Jimin naisystävä.

TAIKA-JIM – MANDRAKE THE MACIGIAN

Viehättävimpiä
Taika-Jim-
tarinoita ovat ne,
joissa kohtataan
avaruusolentoja,
peilimaailmoja ja
muuta uusia
ulottuvuuksia

MUSTANAAMIO – THE PHANTOM

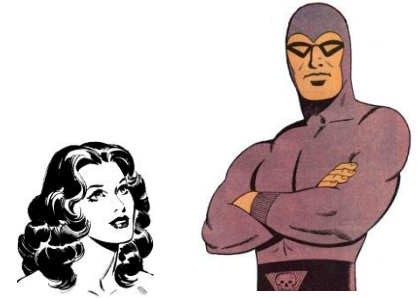
Lee Falkin **Mustanaamio** aloitti sanomalehti-sarjakuvana 1936. Omaperäisintä piirrosjälkeä oli sarjaa 1942-61 piirtäneen *Wilson McCoy*n pelkistetty naivistinen tyyli. *Sy Barryn* tyylikkään realistisista arki- ja sunnuntai-stripeistä saatiin nauttia 1961-95. Sekä Taika-Jim että Mustanaamio ovat rikollisiin verrattuna ylivoimaisia, vaikkei heillä ole super-sankareiden supervoimia.

Mustanaamio-lehti ilmestyi Suomessa 1966-2010.

Ensimmäinen numero 1960

MUSTANAAMION HÄÄT

Mustanaamio on siten ainutlaatuinen sarjakuvasankari, että hän menee sanomalehtisarjassaan naimisiin. Avioituminen **Diana Palmerin** kanssa toteutuu 1977 yli 40 vuoden seurustelun jälkeen. Vihkimisen suorittavat kaksi presidenttiä. Häävieraiden joukossa ovat myös Taika-Jim ja Lothar. Siis crossover-tarina!

A decorative graphic on the left side of the slide. It features several vertical stripes in shades of brown, tan, and grey. Overlaid on these stripes are several orange circles of different sizes. One large circle is positioned near the top left, and several smaller circles are scattered below it, some overlapping the stripes.

4. PECOS BILL

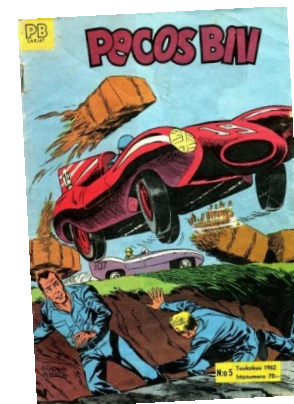
17

PECOS BILL

Pecos Bill on italialaisen **Montadori**-kustantamon villin lännen sarjakuvalehti, jota julkaistiin Suomessa säännöllisesti 1953-74.

Poikkeuksena ovat 1962-63 Pecos Bill -nimellä julkaistut lehdet, jotka oli koottu amerikkalaisen **Charlton**-kustantamon autokilpailu-, sota- ja lännensarjoista.

PECOS BILL

Päähenkilö on lännentarujen myyttinen sankari, susien kasvattama lassomestari, jolle sepitettiin Italiassa uudet seikkailut. Taruihin perustuu myös morsian **Pikku-Sue**, jota Pecos Bill ehtii seikkailuiltaan vain harvoin tavata. Todellisia lännenhenkilöitä ovat seikkailukaverit **Davy Crockett** ja **Jane Calamity**, hekin vain nimeltään. Tärkeä hahmo on myös Pecos Billin hevonen Tornado, joka suomennoksessa sai nimen **Myrskytuuli**.

Lehden keskiaukeamalla julkaistiin maalauksia sarjan hahmoista. Jos kuvan irroitti ohjeiden mukaan ja liimasi pahville, tuli samalla hävittäneeksi sivun takana olevat kaksi sarjakuvasivua ja pilanneeksi koko lehden.

Oheistuotteena myytiin Pecos Bill -korttipakkaa, joka poikkesi Suomen silloisesta veroleimallisesta pakasta siten, että kussakin maassa oli vain 10 korttia.

PECOS BILL TAIVAAN RATSASTAJIIN

Pecos Bill -mystiikkaan kuuluvat **taivaan ratsastajat**, jotka ovat kuolleiden cowboyten sieluja. Lehden kultakauden 1953-61 lopussa itse Pecos Bill liittyi taivaan ratsastajiin joko ystäviensä painajaisunessa tai todella kuolemalla. Taru jatkui silti, sillä sarjakuvasankarit ovat aina valmiita heräämään kuolleista.

5. EC COMICS JA KAUHU

21

EC COMICS – KAUHU JA RIKOS

EC Comics aloitti 1950 uuden kauhu- ja rikossarjakuvien trendin, jonka mielenkiintoiset tarinat huippupiirtäjien toteuttamina tulivat nopeasti suosituiksi. Tyypillinen EC-lehti oli neljän 6-8-sivuisen sarjakuvanovellin kokoelma, jossa jokainen tarina päättyi yllätykselliseen loppuratkaisuun.

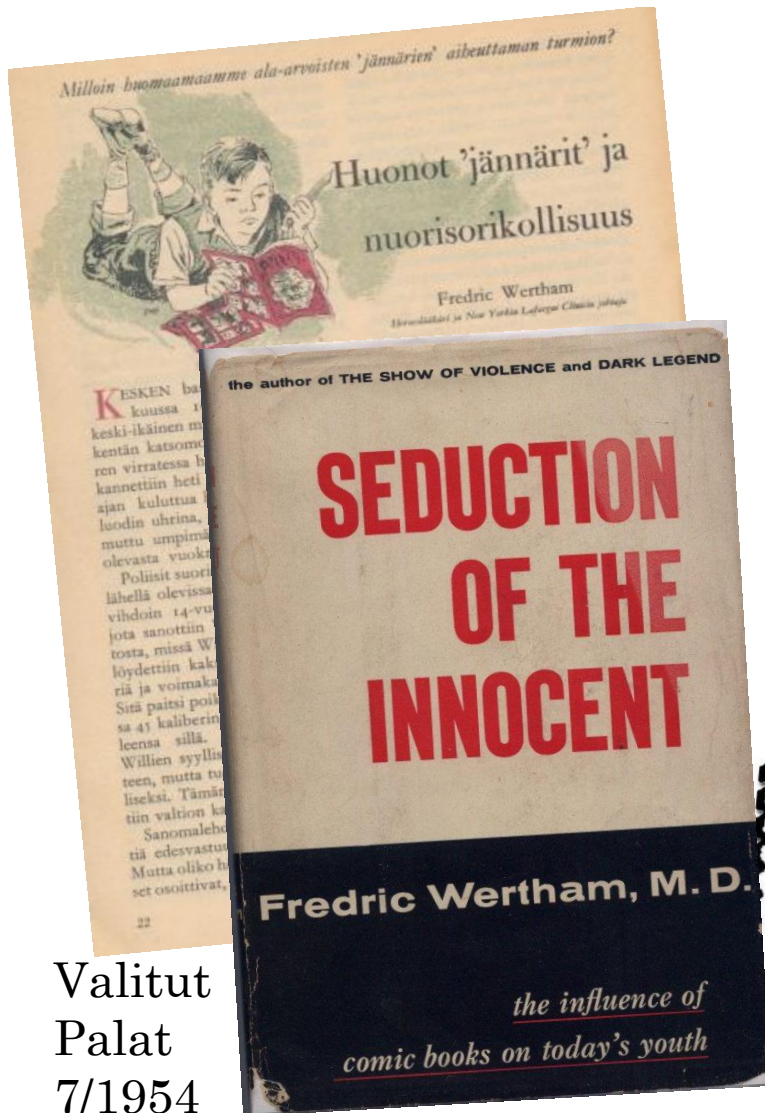
Ajan tavan mukaan muut kustantajat seurasivat perässä ja kohta lehtihyllyt pursuivat toinen toistaan hurjemmilla kansilla varustettuja sarjakuvalehtiä.

EC COMICS - SCIFI

Kaikkein ylpeimpiä EC-kustantaja *William Gaines* ja päätarinan-kirjoittaja *Al Feldstein* kuitenkin olivat joskus jopa filosofiseen pohdiskeluunkin yltävistä tieteissarjakuvistaan. Ne tosin tuottivat tappiota, mutta julkaisemisen mahdollistivat kauhusarjoista saadut voitot.

SARJAKUVAVAINOT JA COMICS CODE

Sarjakuvien valtaisa suosio herätti epäilyt niiden nuorisoa turmelevasta vaikutuksesta. Psykiatri *Fredrik Wertham* kirjoitti pelkoa lietsovan kirjan **Viattomien viettely**, jonka jälkeen sarjakuvien poltoroviot roihusivat ympäri Amerikkaa. Jotta sarjakuvia ei olisi kokonaan kielletty, perustivat kustantajat itsesensuurijärjestelmän **Comics Code**, joka asetti julkaisuille niin tiukat rajat, että koko ala lamaantui. Tarkastusviranomaisen yli 50-vuotiaat rouvat kävivät läpi jokaisen lehden ennen kuin se sai hyväksymisleiman.

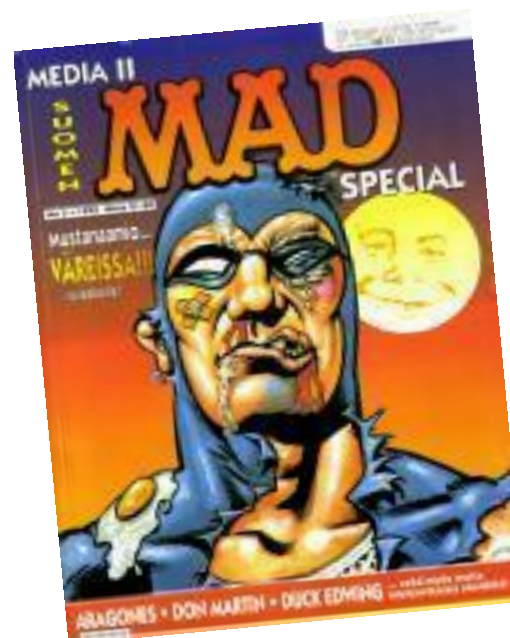
Silti vanhoja EC-sarjoja on 1970-luvulta alkaen julkaistu yhä uudestaan ja uudestaan – ja julkaiseminen jatkuu...

EC COMICS SUOMESSA

Suomeksi EC:n kauhusarjakuvia on julkaistu vain **Jättikauhukirjassa** 1973 sekä **Verta ja väristystä** -lehden viidessä numerossa 1987-89

EC-julkaisuista Suomessa ovat tutuimpia **Mad**-lehdet, -albumit ja -pokkarit, joita on julkaistu viime vuosiin asti.

MUUT KAUHULEHDET SUOMESSA

Kauhusarjakuvat tulivat Suomeen vasta 1970-luvun alkupuolella, jolloin kioskeihin vyöryivät **Shokki**, **Kauhu**, **Ihmissusi** ja **Frankenstein**, **Dracula**, **Yöjuttu** ja **Vampirella**. Kaikki lehdet loppuivat vuoteen 1976 mennessä. **Kalma** sinnitteli 10 numeroa vuosina 1990-92. Shokki teki paluun 2009, jonka jälkeen on julkaistu vuosittain yksi kovakantinen kokoelma 1970-luvun **Creepy**-lehden uusintapainoksia.

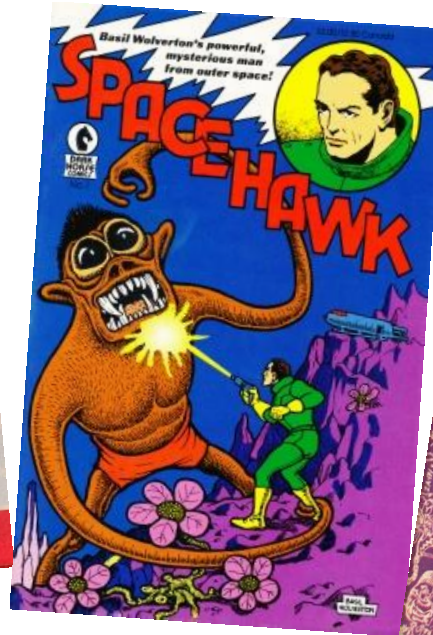
6. BASIL WOLVERTON

27

BASIL WOLVERTON

Basil Wolvertonin tunnetuimpia hahmoja on 1940 aloittanut avaruussankari **Spacehawk**. Wolverton tuli laajasti tunnetuksi voittamalla 1946 **Leena Hyeena** -piirroksella kilpailun maailman rumimmasta naisenkuvasta.

Uransa loppupuolella Wolverton teki useita kansia **Plop**-huumorilehteen. Nämä sieraimet ovat vuodelta 1974.

BASIL WOLVERTON

"YOU WOULD ORDER AN ANGEL'S KISS"

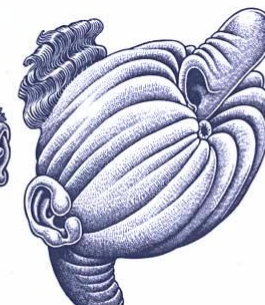
"BOY, DID SHE GIVE ME THE FREEZE"

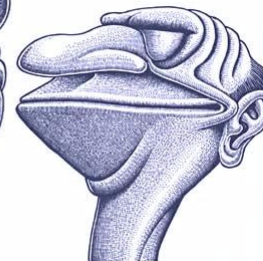
"THAT'S TWO REASONS WHY
I'M NOT LEAVING"

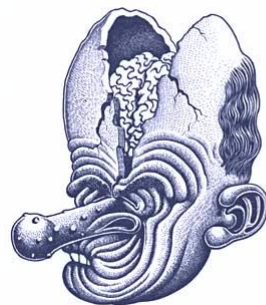
"I'M A PIG FOR BRANDY"

"I SAID DRY...NOT ARID"

"SHE SAID SHE WAS OF AGE"

"HONEST, BOSS, I ONLY HAD TWO LAST NIGHT"

"BARTENDER!! WATER!!"

"I DRINK FOR THE BOUQUET"

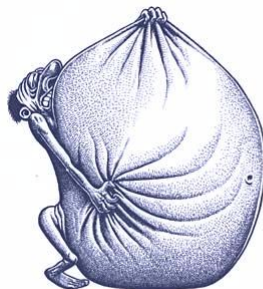
"BOY, WHAT A SALES MEETING"

"I THOUGHT I TOLD YOU NO SOOA"

"I'M SLINGING SAM FROM SINGAPORE"

"WHAT DO YOU MEAN, I CAN'T HOLD MY BEER"

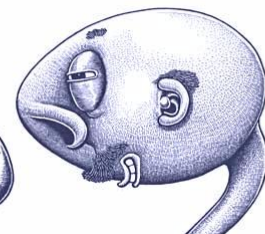
"OFFICER, I HAVEN'T HAD A DRINK IN WEEKS"

"NO
THANKS...
I'M
STRETCHING
MINE
OUT"

"WHO TURNED OUT THE LIGHTS"

"IT'S BEEN JUST ONE EGG NOG PARTY AFTER ANOTHER"

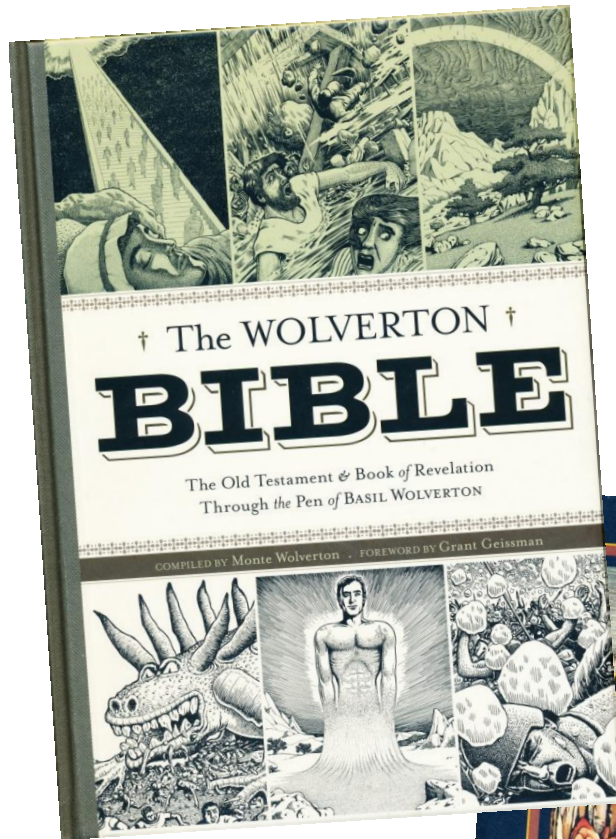

"NO MORE FOR ME, BOY, I'M DRIVING"

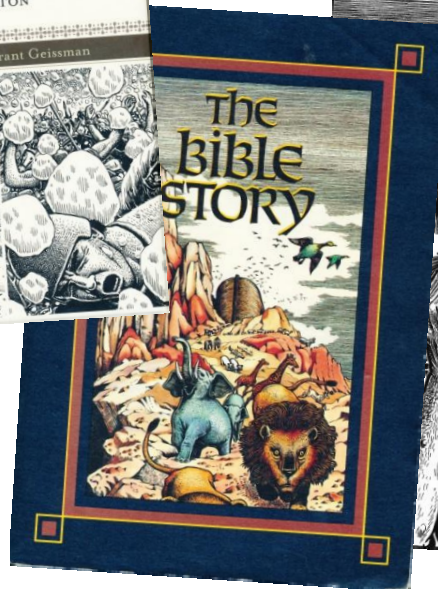
Wolvertonin karikatyyreissä kiehtoo groteskin rumuuden kauneus.

BASIL WOLVERTON

Vuosina 1961-88 Wolverton kuvitti **Raamatun** Vanhan testamentin ja Ilmestyskirjan lapsille tarkoitetuksi kuusiosaiseksi kirjasarjaksi. Kuvat ovat saattaneet viedä monelta lapselta yöunet. Kuvitukset koottiin 2009 yksiin kansiin ilman tekstejä.

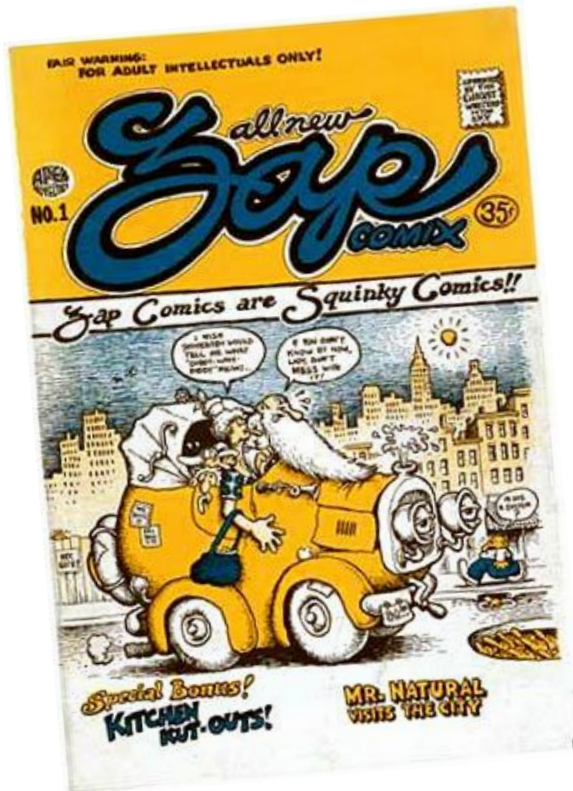

7. CRUMB JA UNDERGROUND

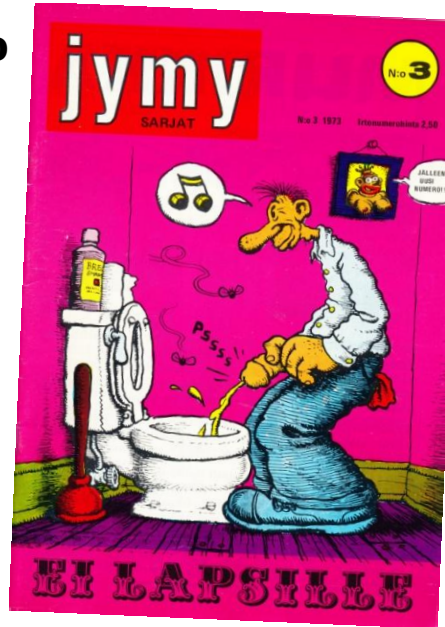
31

ROBERT CRUMB

Robert Crumbin omakustanne **Zap** #1 johdatti 1968 menestykseen underground-sarjakuvat, joissa mässäiltiin Comics Codessa kielletyillä seksillä ja huumeilla.

Crumbia innoittaa myös naiskauneus, jonka erityispiirteenä hänellä ovat tukevat reidet.

Devil Girl

Suomessa Crumbin ja u-sarjakuvat teki tunnetuksi *Pekka Gronowin* 1973 käynnistämä **Jymy**.

CRUMB HÄTKÄYTTÄÄ

The family that LAYS together STAYS together!

Underground-sarjakuva oli nuorten kapinaa, jonka tarkoituksena oli hätkäyttää ja pilkata amerikkalaisia perusarvoja.

UNDERGROUND SUOMESSA

Ensimmäisiä suomalaisia u-taiteilijoita oli *Timo Aarniala*, jonka 1969 omakustanteessa **Salaisuuden varjo** oli mm. provosoiva sarja ”Hitler elää”. Sarjan mukaan führer asuu kuussa suomalaisen Sirkan kanssa avioituneena.

U-perinnettä on 1970-luvulta viime aikoihin vaalinut **Soundin** pitkäaikainen kuvittaja *Juho Juntunen*, jonka 2003 kalenterissa makkaranpaistajat ovat uhanalaisia.

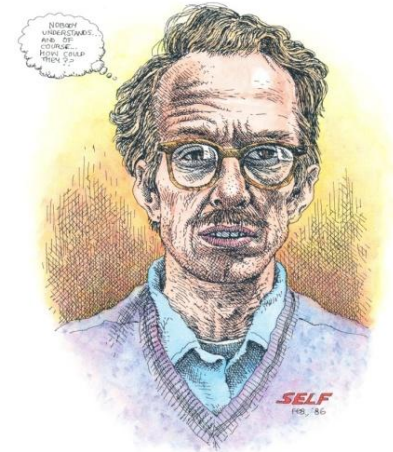

CRUMB SUOMESSA

*WHEN I CAME DOWN
IN THE MORNING THERE SHE
WAS WEARING HER
BEAUTIFUL BLACK
BOOTS MADE IN
FINLAND...*

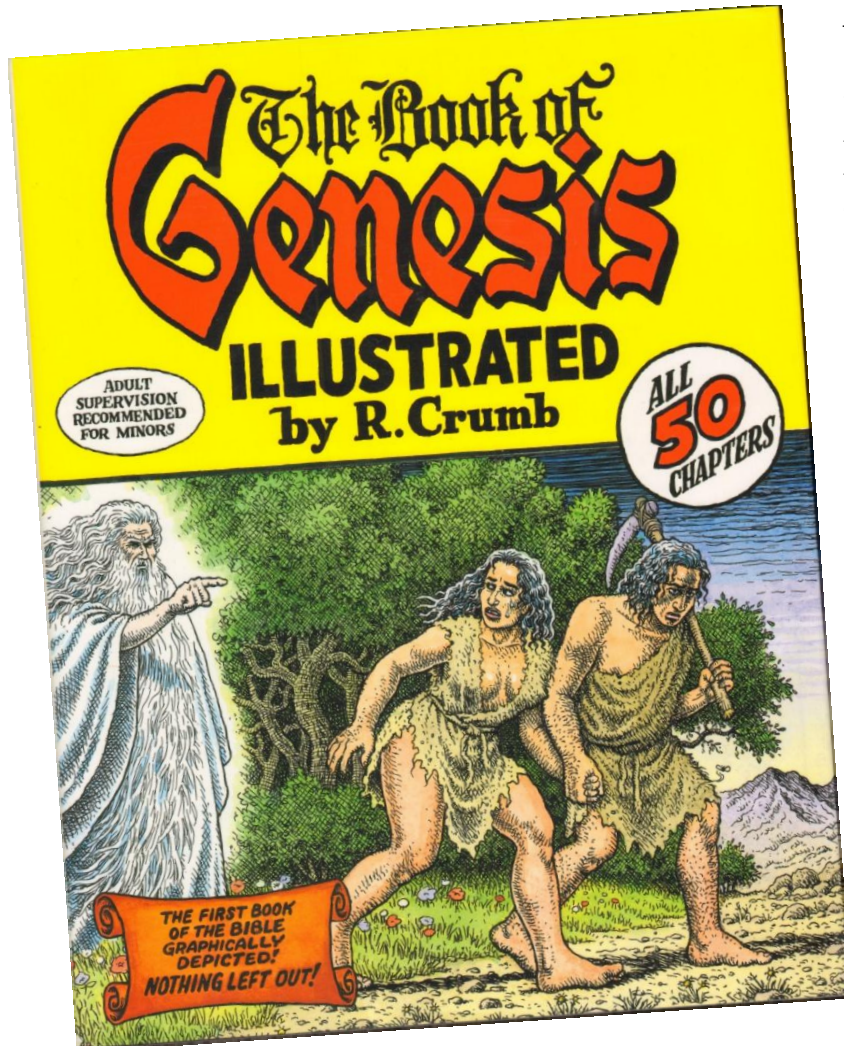

Crumbilta on
julkaistu tuhansia
sivuja luonnoskirjoja.

Niistä löytyy myös
Suomen vierailulla
nähty ihannenainen.

CRUMB RAAMATUN KUVITTAJANA

Vuonna 2009 Crumb julkaisi tekstille uskollisen version ensimmäisestä Mooseksen kirjasta **Genesiksestä**. Teos ilmestyi seuraavana vuonna myös suomeksi.

Jumala
kiroaa
käärmeen
matelemaan
maata pitkin

CRUMB AKKARISSA JA ILTIKSESSÄ

Crumbin taidetta on ollut kerran esillä myös **Aku Ankassa**, numerossa 13/2000.

Iltasanomat puolestaan pääsi helmikuussa 2010 havainnollistamaan, yksinoikeudella missä Crumbilla menee tuhman ja kiltin kuvan raja.

THE END

